

Философи, шашин судлал-ХІV
ШИНЖЛЭХ УХААН БА УРЛАГИЙН ТУХАЙ
ЖАН-ЖАК РУССОГИЙН ҮЗЭЛ

Л.Батнасан (Докторант)

МУИС. НШУС.

Философийн тэнхим

Түлхүүр үг: Руссо, урлаг, шинжлэх ухаан, тэдгээрийн нийгэм-соёлын ач холбогдол, хүний эрх, эрх чөлөө, “тогтвортой хөгжил”, нийтийн соёл

Товч агуулга: Францын философич, социологич, эстетикч, сурган хүмүүжүүлэгч, хувьсгалт романтизмыг үүсгэн бүтээгч Жан-Жак Руссо (1712-1778) нь соён гэгээрлийн эрин үеийн томоохон төлөөлөгчдийн нэг билээ. Тэрээр соёлын асуудлаар олон бүтээл туурвисны дотор “Шинжлэх ухаан ба урлагийн тухай бодрол” (1749), “Хүмүүсийн хоорондох тэгш бус байдлын үүсэл, үндэслэгээний тухай бодол” /1754/, “Нийгмийн хэлцлийн тухай” /1762/ зэрэг бүтээлүүд, ялангуяа тэдгээрт урлаг болоод шинжлэх ухааны талаар авч үзсэн түүний үзэл баримтлал нэн сонирхолтой.

Үе үеийн гарамгай сэтгэгчдийн өөр хоорондоо адил төстэй нэг шинж чанар нь тухайн үеийнхээ нийгмийн сэтгэлгээ, соёл, зан заншилд өөрчлөлт хийхийг эрмэлзэх явдал бөгөөд, тэрхүү өөрчлөлт нь тэр үеийн шилдэг сэхээтнүүдийн бүтээл, үйл ажиллагаагаар, дамжин илэрдэг байсан түүхэн уламжлалтай байдаг. Соён гэгээрлийн үед тийм байдал бусад үеүдээс илүү содон байв. Энэ үеийн сэтгэгчдийн нэг төлөөлөл бол Жан-жак Руссо юм.

“Руссогийн сургаал номлолд чөлөөт байдлын тухай асуудал голч сэдэв болдог. Хүн чөлөөтэй байхаар төрдөг боловч хаа сайгүй дөнгөнд хүлээстэй байдаг гэсэн томъёолол түүний үзлийн гол утга агуулгын илэрхийлэл нь гэж хэлж болох юм.”¹⁵¹ Тэр нь оюун санааны болон нийгмийн эрх чөлөөгөөр тодорхойлогддог.

Тэгвэл тухайн үеийн нийгмийн асуудал юу байв? Гол асуудал нь оюун ухааны эрин үеийг тунхаглах, нийгмийн хэлцэл, хэлэлцээрийг олон нийтэд хандуулах, энд тэдний оролцоог өсгөхийн зэрэгцээ байгальд ойртохыг сурталчлах асуудал байв.

Хүн төрөлхтөн улам бүр хөгжихийн хэрээр бүх зүйлийг хялбарчлан, нэг ёсондоо ерөнхий байгалиас гадна айл бүрийн гадаа төгс төгөлдөр орчин буюу байгалийн жижигрүүлсэн хувилбар “Цэцгийн мандал”, “Цэцэрлэгт хүрээлэн” бий болгож түүнээсээ иргэншлийн үүтгэлийг бий болгож, хүн өөрөө байгалийг бүтээх бололцоотой гэдэг нуугдмал

---

¹⁵¹ Лодой Г. Өрнө дахины философийн түүхийн товчоон. (ХVII-ХVIII зуун) УБ. 1998 он. 72 дахь тал

сонирхол давамгайлж байсан үед тэрбээр эдгээр асуудалд шүүмжлэлтэй хандаж эхэлсэн байдаг.

Энэ нь байгаль орхигдож иргэншил цэцэглэх эх суурь байлаа. Энэ талаар тэр үеийн сэтгэгчид тайлбарлахдаа шинжлэх ухаан, философи, утга зохиол, урлагийг илүүтэй холбогдуулан авч үзсэн байдаг. Тухайлбал Ж.Ж.Руссо “Урлаг болон шинжлэх ухааны хөгжил нь бодит амьдралын сайн сайхан зүйлийг үнэн мөнөөр нь шууд тусгаж чадахгүй байгаа ч, зарим талаараа нийгэмд ашиг тусаа өгч байгааг үгүйсгэх аргагүй.”¹⁵² хэмээн сэтгэл дундуурхан дуугарч байгаа нь тэдгээрт төдийлөн таатай хандаагүй байдлын илэрхийлэл гэж харагддаг билээ.

Цаашилбал Руссо эдгээр үзэл санаагаа улам гүнзгийрүүлэн урлагийн ертөнц, түүний дотор урлагийн бүтээлийн мөн чанартай холбоотой асуудлыг шууд хөндсөн байна. Тэрээр “Урлаг ямар байх учиртай вэ? Амьдралаас хөндий тансаг байх ёстой юу? Мөн чанарыг нь алдуулалгүйгээр уран бүтээлчид тийм байлгаж чадсан уу?” гэх зэрэг асуултыг шаргуухан тавиад “Энэ бол их эргэлзээтэй асуудал. Объектийг шууд хуулбарладаг нь тэдний хамгийн том алдаа, аливаа юманд мөн чанар гэж бий.”¹⁵³ гэж эрс хэлснээрээ олон түмэнд урлаг хэрхэн хандах хандлагыг илэрхийлсэн нь харагдана.

Руссо “Шинжлэх ухаан болон урлагийн тухай бодрол” бүтээлдээ “шинжлэх ухаан болон урлагийн хөгжил нь хүний зан суртахууны төлөвшилд хэрхэн нөлөөлдөг тухай” асуудлыг хөндөж Дижоны академийн хүндэт шагналыг хүртсэн ба энэхүү бүтээл нь түүнд асар их нэр алдрыг авчирсан”¹⁵⁴ ажээ.

Сэргэн мандалтын үеэс энэ үеийн нэг ялгаа нь гэвэл Гутенбергийн хэвлэлийн шинэчлэл өрнөн, “мэдрэмжийн” танин мэдэхүйг чухалчилж уран зураг, уран баримлаар дамжуулан олон нийтэд хүргэдэг байсан санааг утга зохиолоор дамжуулан олон нийтийг гэгээрүүлэх болж, мэдлэгийг чухалчлах болсон байна.

Энэ үеэс урлагийн хэл арай өөрөөр илэрхийлэгдэх болжээ. Руссо урлагийн хэлийг маш тодорхой, олон нийтэд ойлгомжтой байх ёстой хэмээн үзэж байв. Энэ нь өнөөх л элитийн соёлд эсрэгцүүлсэн нийтийн соёлын үр хөврөл гэлтэй. Тиймээс ХХ зуунд давамгайлсан Хосе Ортега й Гассетын “Олон нийтийн түрэлт”-ийн санаа энэ үеэс л жинхэнээр бүрэлдэж эхэлсэн мэт харагддаг.

Мөн урлагийн хамгийн гол зорилго нь иргэнийг хүмүүжүүлэх асуудал болохыг тайлбарласан нь соёлын философийн хувьд оруулсан түүний хамгийн гол гавъяа гэж хэлж

¹⁵² 18th - Century philosophy. Rousseau. Selection from Discourse on the Arts and Sciences. Edited by Lewis White Beck. The Free press. A Division of Macmillan Publishing Co., Inc. New York. 1966. P – 162.

¹⁵³ 18th - Century philosophy. Rousseau. Selection from Discourse on the Arts and Sciences. Edited by Lewis White Beck. The Free press. A Division of Macmillan Publishing Co., Inc. New York. 1966. P – 153.

¹⁵⁴ Bertrand Russell. History of Western Philosophy. London. 2005. P – 625.

болно. Руссо: “Урлагийн хүлээн зөвшөөрөгдөх гол учир шалтгаан нь ямар ч цаг үед ашиг тус, бусдад нөлөөлөх нөлөөллөө тодорхой хэмжээгээр мэдрүүлж байх. Тэгэхийн тулд нийгэмтэйгээ хутгалдах уу, байгальдаа ойртох уу гэдэг асуудал гарч ирнэ. Ажиглаж байхад бидний дунд физикч, геометрч, химич, одон оронч, хөгжмийн зохиолч, яруу найрагч мөн зураачид элбэг байдаг. Тэдний зарим нь хотод оршин суудаг ч ихэнхи нь алс бөглүү буйд газар бусдын анхаарлаас гадуур хэнд ч анзаарагдахгүйгээр амьдардаг.”¹⁵⁵ гэж бичжээ. Энд Руссо дээр дурдсанчлан иргэд, олон түмэнд нөлөөлж, тэднийг боловсруулах, соёлжуулах асуудлыг дэвшүүлэн тавьсан төдийгүй, бас экологийн соёл, соёлын эрх чөлөөтэй холбоотой асуудлыг ч хөндсөн нь харагдаж бадаг юм. Тухайн үеийнхээ сэтгэгчдээс Руссогийн ялгаатай нэг баримтлал нь гэвэл урлаг зан суртахуунд сөрөг нөлөө үзүүлдэг тухай асуудал болно. Үүнийг бид “урлаг хөгжилд сөрөг нөлөө үзүүлж байсан” мэтээр ойлгодог ч яг үнэндээ урлагт харьцах хүмүүсийн харилцаа сөрөг нөлөө үзүүлж, “буруу замаар будаа тээж” байсанд л уг учир зангилаа оршдог гэж үзүүштэй юм. Өөрөөр хэлбэл тухайн үеийн дээдэс, сурвалжит язгууртнууд, баячууд хүсэл сонирхолдоо нийцүүлэн урлагийг “захиалгат үйлдвэрлэл” болгосныг Руссо таашаагаагүй болохоос биш, урлагийг үгүйсгээгүй, урлагийг огт хэрэггүй гэж үзээгүй билээ. Харин ч “Урлагийн харилцааг удирдана гэдэг бол хүн төрөлхтөнд тэдгээрийг зааж сургахаас илүү бэрхшээлтэй асуудал.”¹⁵⁶ гээд цааш нь “Урлагийн үнэлэмжийг таалан мэдэрч, шинжлэх ухааны үнэ цэнийг танин мэдэж байх нь цаг үетэйгээ хөл нийлүүлэн алхахаас гадна цаг үеэсээ түрүүлэх боломжтойг харуулсан хүн төрөлхтний сонгодог ойлголт юм.”¹⁵⁷ гэсэн сургамжтай үгийг хойч үедээ хэлж үлдээжээ.

Руссогийн “Байгаль руугаа буцаад !” гэсэн үе дамжин яригддаг алдартай уриа, түүний үзлийг өмгөөлөн И.Кант: “Байгаль руугаа буцаж ойд амьдрах тухай зөвлөгөө нь Руссогийн жинхэнэ үзэл биш байсан, харин зогсож байгаа гишгүүрээсээ эргээд харахыг л хүссэн юм”¹⁵⁸ гэж бичжээ. Үнэндээ Руссо тийм хандлага ажиглагддаг, тэрбээр тухайн үеийн соёлын хүчтэй өөрчлөлт, ёс суртахууны доройтол зэрэгт шинжилгээ хийж, соёлын үсрэнгүй хөгжил нь хүнийг “хүн биш” байна гэсэн дүгнэлтэнд хүрсэн байдаг. Энэхүү үзэл өнөө үед ч гэсэн улам хурцаар тавигдаж байгаа соёлын хямралын үндсэн санаа байсан гэлтэй.

Өнөөдөр “Тогтвортой хөгжил”-ийн асуудал хамгийн тулгамдсан бөгөөд сонирхолтой сэдвийн нэг болсныг хэн бүхэн андахгүй билээ. Энэ нь ертөнцийг зөвхөн зоосны нүхээр харахаас илүү байгаль орчныг хайрлаж хамгаалах, түүнийг зохистой ашиглах, сэргээн

¹⁵⁵ 18th - Century philosophy. Rousseau. Selection from Discourse on the Arts and Sciences. Edited by Lewis White Beck. The Free press. A Division of Macmillan Publishing Co., Inc. New York. 1966. P – 160.

¹⁵⁶ 18th - Century philosophy. Rousseau. Selection from Discourse on the Arts and Sciences. Edited by Lewis White Beck. The Free press. A Division of Macmillan Publishing Co., Inc. New York. 1966. P – 163.

¹⁵⁷ 18th - Century philosophy. Rousseau. Selection from Discourse on the Arts and Sciences. Edited by Lewis White Beck. The Free press. A Division of Macmillan Publishing Co., Inc. New York. 1966. P – 162.

¹⁵⁸ Гомбосирэн Ц., Дорждагва Т. Ернэдийн соёлын философи. УБ-Хөх хот. 2010 он. 144-145 дахь тал

арчлах, түүнд хүндэтгэлтэй харьцахын зэрэгцээ, хүний эрх, эрх чөлөөг дээдлэн үзэх, тэрчлэн тусгаар соёлуудын онцлог, ховор содон чанарыг харгалзаж байхын чухлыг анхаарна гэсэн үг. Өнөөгийн тулгамдсан энэ асуудлыг хэдэн зууны тэртээ Жан-жак Руссо ярьж л байж.

Руссо “Урлаг болон шинжлэх ухааны амин сүнс болох үнэт чанар нь түүхийн явцад ямар ч саад бэрхшээлтэй учирсан цаг ямагт алгуур хөгжсөөр ирсэн байдаг.”¹⁵⁹ гэсэнчлэн эртний Грек, Ромын хүчийг Дундад зуунд шашин сулруулж, шашны хүчийг сэргэн мандалтын үеийн урлаг сулруулж, харин сэргэн мандалтын үеийн урлагаар дамжин тунхагласан үзэл санааг соён гэгээрүүлэгчид олон нийтийн ашиг сонирхол, тэдний дуу хоолойгоор бүдгэрүүлж байв. Энэ үеэс л урлаг, шинжлэх ухааны тухай ялгаа улам ялгарч нийтийн соёл газар авах эхлэл тавигдсан байдаг. Ийнхүү соёлын философийн хүрээнд Руссогийн оруулсан хувь нэмрийг товчхон авч үзэхэд ийм буюу.

НОМ ЗҮЙ

1. Bertrand Russell. History of Western Philosophy. London. 2005
2. Лодой Г. Өрнө дахины философийн түүхийн товчоон. (ХVII-ХVIII зуун) УБ., 1998 он
3. Eighteenth century philosophy. Readings in the History of Philosophy. Edited by Lewis White Beck. The Free press. A Division of Macmillan Publishing Co., Inc. New York. 1966
4. Martyn Oliver. History of philosophy. Barnes and Noble. New York. 1998
5. Гомбосүрэн Ц., Дорждагва Т. Өрнөдийн соёлын философи: түүх ба онол. - УБ.-Хөх хот. 2010 он.

SUMMARY

Jean-Jacques Rousseau (28 June 1712 – 2 July 1778) was not only French philosopher, sociologist, aesthetician, pedagogue and composer of 18th-century Romanticism of French expression but also he was one of the greatest representative of the enlightenment period. His political philosophy influenced the French Revolution as well as the overall development of modern political, sociological and educational thought.

He believed that the language of the Arts and Sciences were must be obviously and understandable for the public. It is supposed that it's the “embryo” of the public culture which is in contrast to the elite culture. He explained this idea through his viewpoint that the main goal of the Arts and Sciences was to educate the public.

One of the similar features of the hereditary philosophers was to modernize the society, the culture and the traditions as well as at that time the modernizations were revealed by the outstanding intellectuals. According to this custom, Jean-Jacques Rousseau criticized the Arts and the Science as same way as the philosophers above, too.

---

¹⁵⁹ 18th - Century philosophy. Rousseau. Selection from Discourse on the Arts and Sciences. Edited by Lewis White Beck. The Free press. A Division of Macmillan Publishing Co., Inc. New York. 1966. P – 155.